

УДК 342.97:347.73

Комарницька Ірина Іванівна –

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри цивільного права та процесу
Навчально-наукового інституту права, психології та інноваційної освіти
Національного університету «Львівська політехніка»

Iryna I. Komarnytska –

PhD (Law),
associate Professor of Civil Law and Procedure
Educational-Scientific Institute of Law,
Psychology and Innovative Education
National University “Lviv Polytechnic”, Lviv, Ukraine
(1/3 Knyaz Roman St., Lviv, 79008, Ukraine)
Iryna.I.Komarnytska@edu.lpnu.ua; ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4314-877X>

Теоретичні основи дослідження адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері

Стаття присвячена визначенню теоретичних основ дослідження адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері в Україні. Особлива увага присвячена змістовному окресленню категорії «засоби профілактики правопорушень у фінансовій сфері в Україні», співвідношенню засобів фінансового та адміністративного права та критеріям розмежування фінансової та адміністративної відповідальності як засадничим підставам для диференціації засобів профілактики правопорушень. Наголошено, що засоби адміністративного права є важливим інструментом профілактики не лише адміністративних правопорушень у фінансовій сфері, але й фінансових правопорушень, оскільки за допомогою потенціалу адміністративного права здатні попередити та припинити деліктну поведінку фінансового характеру.

Ключові слова: адміністративно-правові засоби, профілактика, правопорушення, фінансова сфера, фінансові правопорушення, адміністративні правопорушення, засоби адміністративного права у фінансово-правовій сфері.

Статья посвящена определению теоретических основ исследования административно-правовых средств профилактики правонарушений в финансовой сфере в Украине. Особое внимание уделено содержательному анализу категории «средства профилактики правонарушений в финансовой сфере в Украине», соотношению средств финансового и административного права и критериям разграничения финансовой и административной ответственности как основания для дифференциации средств профилактики правонарушений. Отмечено, что средства административного права является важным инструментом профилактики не только административных правонарушений в финансовой сфере, но и финансовых правонарушений, поскольку с помощью потенциала административного права способны предупредить и прекратить деликтное поведение финансового характера.

Ключевые слова: административно-правовые средства, профилактика, правонарушение, финансовая сфера, финансовые правонарушения, административные правонарушения, средства административного права в финансово-правовой сфере.

I.I. Komarnytska Theoretical Bases of Research of Administrative and Legal Means of Offenses Prevention in the Financial Sphere

The article is devoted to the definition of the theoretical foundations of the study of administrative and legal means of crime prevention in the financial sphere in Ukraine. Particular attention is paid to the meaningful outline of the category “means of crime prevention in the financial sector in Ukraine”, the ratio of financial and administrative law and the criteria for distinguishing financial and administrative liability as the basic basis for

differentiation of crime prevention. It is emphasized that the means of administrative law are an important tool for the prevention of not only administrative offenses in the financial sphere, but also financial offenses, as with the potential of administrative law can prevent and stop delinquent behavior of a financial nature.

It is emphasized that the main direction of application of administrative law in the financial and legal sphere is law enforcement, associated with targeted influence on officials and individuals to prevent, stop such misdemeanors and apply administrative penalties for their commission. That is, in the case of delinquent behavior of officials or individuals in the financial sector, prevention of such activities, administrative law is involved, but when it comes to financial relations as a kind of economic relations and the application of financial sanctions, financial law is used.

Particular attention is paid to the criteria for distinguishing between financial and administrative liability. It is indicated that the preventive effect is mostly realized within the framework of administrative law instruments of law enforcement and administrative nature, measures of administrative coercion. It cannot be limited to financial and legal influence. That is why the implementation of preventive influence requires a coordinated system of administrative and legal means of crime prevention in the financial sphere.

Keywords: *administrative and legal means, prevention, offenses, financial sphere, financial offenses, administrative offenses, means of administrative law in the financial and legal sphere.*

Постановка проблеми. Специфіка фінансово-економічної сфери та деліктів, що з нею пов'язані, засвідчує потребу теоретичного осмислення адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері. Фінансово-економічна сфера є складним економіко-правовим феноменом, що уособлює різноманітні галузі життєдіяльності суспільства, постає специфічною галуззю людської діяльності задля розвитку інтересів членів соціальної спільноти з приводу формування, мобілізації і розміщення фінансових ресурсів, обміну, розподілу і перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту. Попри самодостатність фінансово-правових інструментів впливу у цій сфері, вони не здатні забезпечити всеосяжний профілактичний вплив на учасників фінансово-правових відносин задля попередження і припинення деліктів у цій сфері. Тому надзвичайно важливим є дослідження адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері в Україні, як таких, які відображають бажаний правоохоронний та пов'язаний з ним цілеспрямований вплив на посадових осіб та окремих громадян задля попередження, припинення таких проступків та застосування адміністративного покарання за їх вчинення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Цілісного дослідження адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері в Україні досі вітчизняними та іноземними вченими не проводилося. При цьому низка дослідників

торкалася окремих проблем досліджуваної сфери, зокрема питання правових засобів у системі інституційних формувань (О. Малько, Т. Пашук, В. Хропанюк), фінансових правовідносин (М. Кучерявенко) діяльності окремих суб'єктів щодо запобігання фінансовим правопорушенням (Ю. Поптанич, О. Заяць, Д. Кобелько), розмежування та взаємодії фірмового і адміністративного права (С. Очкуренко). Однак відсутність системного теоретичного дослідження адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері в Україні зумовлює потребу продовження дослідження окресленого питання.

Невирішені раніше проблеми стосуються відсутності наукового підґрунтя для ідентифікації адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері в Україні задля комплексного дослідження їх стану та подальшого удосконалення.

Метою статті є визначення теоретичних основ дослідження адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері в Україні.

Виклад основного матеріалу. Аналіз низки праць вітчизняних та іноземних вчених, які досліджували специфіку правових засобів у системі інституційних формувань, що наявні в державі [1, с. 326; 2, с. 71-72; 3, с. 11; 4, с. 244-245], дозволяє стверджувати, що система адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері становить цілісний комплекс субстанційних і діяльнісних інструментів (правових норм, нормативно-

правових актів, юридично-значущої діяльності, що втілюється через правостановлюючі приписи, правозастосовні акти [5, с. 12-19] та інших юридичних явищ), що застосовуються задля досягнення суспільно важливої мети щодо реалізації профілактики таких деліктів як особливого напрямку протидії правопорушенням фінансового характеру, зокрема задля з'ясування причин і умов вчинення таких адміністративних проступків, нейтралізації чинників, що детермінують деліктну поведінку, здійснення попереджувального впливу на них та втілення в життя інших інструментів запобігання правопорушенням у цій сфері.

Цілісне розуміння особливостей системи адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері неможливе без з'ясування лінгво-юридичного змісту терміну «фінансова сфера» та встановлення специфіки реалізації в цій сфері інструментів адміністративного права, а також виокремлення різновидів деліктної поведінки громадян України у фінансовій сфері.

З'ясування змісту категорії «фінансова сфера» можливе лише за умови термінологічного пояснення змісту понять «фінанси» та «сфера».

Як слушно зазначають окремі автори, термін «фінанси» становить одну з найуживаніших категорій економічного характеру у категоріально-понятійному апараті економічної науки і менеджменту [6, с. 8].

Вітчизняні словники наводять різноманітні визначення категорії «фінанси». Термін «фінанси» перекладається з французької *finances* – кошти, на латині *financia* – прибуток. Його тлумачать як певні грошові кошти, що знаходяться у розпорядженні держави чи підприємства, або як гроші [7, с. 12-724], систему грошових відносин чи грошових коштів держави [8, с. 598], як загальне поняття, яке відображає специфіку системи економічних, правових відносин, що пов'язані з формуванням, розподілом та перерозподілом, використанням коштів [9, с. 15].

Тлумачення терміну було здійснено Ю Поптаничем. Ключовий термін «фінанси» ним пояснюється як особлива сфера економічних відносин, зміст яких визначається соціально-економічними відносинами в державі, природою й функціями держави. При цьому фінансовою діяльністю є процес збирання, розподілу

(перерозподілу) та використання коштів задля реалізації державою її функцій [10].

Також «фінанси» визначають як систему регульованих потоків коштів, що перебувають в обігу у національній економіці, спрямовані на забезпечення процесів створення, розподілу, перерозподілу ВВП, національного доходу, національного багатства [11, с. 15], або сукупність грошових відносин, які стосуються формування, мобілізації і розміщення фінансових ресурсів, обміну, розподілу і перерозподілу вартості валового внутрішнього продукту [12, с. 39-49].

А. Глушенко стверджує, що за економічною сутністю фінанси є сукупністю економічних відносин, які пов'язані з розподілом і перерозподілом валового внутрішнього продукту, а подекуди й національного багатства країни. Вони формуються задля гарантування соціально-економічного розвитку суспільства через створення фінансових ресурсів і використання фондів грошових коштів [13, с. 11].

Цей термін має глибоке історичне коріння та пов'язаний з формуванням держави, появою у державі податків, а з часом його почали пов'язувати з формуванням казни, згодом бюджету, цінними паперами й іншими формами прояву фінансових відносин [14, с. 8]. Він сформувався у Середньовіччі у XIII столітті, коли почав використовуватися середньовічний латинський термін «*financia*», який позначав обов'язкову сплату грошей, що здійснювалася громадянином своєму королю або монарху, та служили матеріальною основою для утримання інститутів влади, війська, каральних інституцій, тощо. Цікаво, що дослідниками наголошується на негативному сприйнятті цього терміну у середньовічній Європі, оскільки, здебільшого, йшлося про здирицтво та хабарництво [15].

Вже саме створення держави стало передумовою формування взаємовідносин щодо розподілу і перерозподілу економічних благ між державою та іншими суб'єктами відтворювальних відносин, що окреслювалися терміном «фінанси» [16].

Попри такий негативний контекст задування цього терміну в період Середньовіччя в Європі, беззаперечним є його трансформація в ході розвитку людської цивілізації. З розвитком держави змінилося розуміння фінансів, урізноманітнилися потреби держави, а з

впровадженням людиноцентристських начал в сферу публічного управління, роль фінансів остаточно набуває іншого змісту.

Починаючи з XVII ст. цей термін став міжнародним і почав стосуватися доходів і витрат держави, грошових відносин, мобілізації грошових ресурсів і їх використання для задоволення потреб політичного та економічного характеру [10].

Другим поняттям є категорія «сфера», що в літературі тлумачиться як сукупність умов, середовище, в яких що-небудь відбувається; обстановка [17, с. 876], область або суспільне оточення [7, с. 663].

Різноманіття сфер життєдіяльності суспільства зумовлено різноплановістю інтересів його членів та специфікою різних суспільних відносин, які в ньому виникають, галузей життєдіяльності суспільства. З цього приводу І Царук зазначає, що соціальна сфера, будучи сукупністю різноманітних галузей життєдіяльності суспільства, матеріальних, фінансових і трудових ресурсів, виробничих відносин, постає специфічною галуззю людської діяльності задля розвитку інтересів членів соціальної спільноти [18].

Важливою складовою серед галузей життєдіяльності суспільства займає сфера фінансів, оскільки забезпечує задоволення найважливіших потреб суспільства, соціальних груп та окремих його членів, функціонування інституцій, що гарантують захист прав, свобод та законних інтересів громадян та функціонування держави загалом.

Окремими вченими наводиться власне визначення поняття «фінансова сфера», зокрема на думку Ю Поптанича, фінансовою сферою є сукупність суспільних відносин, які формуються в ході отримання, розподілу і використання грошових коштів й інших активів державою [10].

Зважаючи на вищенаведене, фінансовою сферою слід вважати специфічну сферу життєдіяльності суспільства, що пов'язана зі створенням, розподілом і перерозподілом фондів фінансових ресурсів та фінансових активів держави задля задоволення господарських потреб, реалізації публічно-правових послуг, гарантування здійснення державою її функцій.

З огляду на зазначене, вітчизняними науковцями слушно вказується, що правопорушення в фінансовій сфері є суспільно

шкідливим або небезпечним винним, протиправним діянням, яке спрямоване на порушення норм фінансового законодавства у сфері регулювання мобілізації (формування), розподілу (перерозподілу), використання централізованих і децентралізованих грошових фондів [19, с. 18; 20, с. 169].

При цьому автори, спираючись на енциклопедичні видання, наголошують, що незважаючи на економічну природу не всі грошові відносини є фінансами. Вони вказують, що лише частина з них стосується утворення, розподілу і використання грошових фондів, при цьому до фінансів не слід відносити грошові кошти, які обслуговують особисте споживання й обмін (роздрібний товарообіг, оплату транспортних, побутових, комунальних та інших послуг, купівлю-продаж між громадянами) [19, с. 18; 20, с. 277-278].

Наступною засадничою умовою розуміння особливостей системи адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері є встановлення специфіки реалізації в цій сфері інструментів адміністративного права.

Засоби фінансового та адміністративного права тісно підв'язані та взаємодоповнюють одні одних.

Так, в науковій літературі давно точиться дискусія щодо співвідношення засобів фінансового та адміністративного права. Вітчизняними вченими наголошується на наявності тонкої межі між цими галузями права та їх правовими засобами впливу на суспільні відносини. Предметом правового регулювання фінансового права визнаються відносини щодо фінансування бюджетної діяльності держави, регулювання мобілізації, розподілу і використання грошових коштів у інтересах держави [21, с. 30], при цьому фінансові відносини, про які йдеться, врегульовуються адміністративно-правовими засобами. Відзначається, що організація роботи фінансових органів становить предмет адміністративного права, в той час, коли самі кредитні, бюджетні, податкові відносини є складовими предмета фінансового права [22, с. 17].

Тобто, якщо йдеться про управлінські відносини щодо фінансової сфери, залучаються засоби адміністративного права, однак коли йдеться про фінансові відносини як різновид

економічних відносин, використовуються засоби фінансового права [21, с. 30].

Найбільш розгорнуто з цього приводу висловився С. Очкуренко, У своїх твердженнях він спирається на дослідження М. Кучерявенка і М. Тернякова щодо співвідношення фінансових і адміністративних правовідносин, яке, на думку згаданих вчених, визначається наявністю владних чи владно-майнових ознак таких відносин. В першому випадку йдеться про адміністративні, а в другому – про фінансові відносини [23, с. 12-17]. С. Очкуренко дійшов висновку, що нормами фінансового права регулюються не просто владно-майнові відносини, а владно-грошові відносини, у яких грошові кошти виступають основним матеріальним об'єктом, а також деякі види немайнових фінансових відносин (організаційні, інформаційні, контрольні, процесуальні, які служать задля забезпечення грошового обігу). Наприклад вони виникають щодо контролю за сплатою податків, цільового використання бюджетних коштів, здійснення контролю за додержанням суб'єктами господарювання порядку проведення готівкових розрахунків за товари (роботи, послуги). Деколи матеріальним об'єктом таких фінансових правовідносин теж стають й інші фінансові інструменти, зокрема ними можуть бути цінні папери або банківські метали. Однак не будь-які види майна. Сюди ж автором віднесено бюджетні відносини, відносини зі сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, щодо здійснення платежів до Фонду гарантування вкладів фізичних осіб. Натомість роль адміністративного права у фінансовій сфері автором зводиться до адміністративно-правового впливу на посадових осіб, які порушують вимоги фінансового права. Тобто, якщо йдеться про відповідальність юридичної особи та обов'язок понести покарання у вигляді фінансових санкцій, то це сфера фінансового права, натомість відповідальність працівників за такі дії є адміністративно-правовою [24].

Основним напрямом застосування засобів адміністративного права у фінансово-правовій сфері, що визнається більшістю згаданих вчених, є правоохоронний, пов'язаний з цілеспрямованим впливом на посадових осіб та окремих громадян задля попередження, припинення таких

проступків та застосування адміністративного покарання за їх вчинення.

Тобто якщо йдеться про деліктні прояви поведінки посадових осіб чи окремих громадян щодо фінансової сфери, профілактику такої діяльності, залучаються засоби адміністративного права, однак коли йдеться про фінансові відносини як різновид економічних відносин та застосування фінансових санкцій, використовуються засоби фінансового права.

Важливо визначити різновиди деліктної поведінки, на протидію якій спрямовані адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансовій сфері.

Загалом вченими в якості видів правопорушень у фінансовій сфері за критерієм ступеня суспільної небезпеки і завданої шкоди виділяють кримінальні правопорушення чи злочини (наприклад злочини, склад яких визначений статтями 210, 211, 212, 212-1 ККУ), адміністративні правопорушення (проступки, визначені статтями 163-1, 163-2, 163-3, 163-4, 164-1, 164-2, 164-12 КУпАП), цивільно-правові правопорушення (договірні та позадоговірні), дисциплінарні (зокрема в порядку ст. 123 Бюджетного кодексу України від 8 липня 2010 року), фінансові правопорушення (проступки, склади яких визначені ст. 117-121 ПК України). Також цими ж авторами залежно від видів об'єкту фінансової діяльності виокремлюють бюджетні; податкові; банківські; валютні правопорушення; правопорушення в сфері загальнообов'язкового державного пенсійного та соціального страхування [19, с. 37].

При цьому слід зважати, що не окреслено фінансовою сферою відносини щодо обігу грошових коштів, які обслуговують особисте споживання та обмін (зокрема роздрібну та іншу торгівлю, транспортні, побутові, комунальні послуги, тощо) [19, с. 18; 20, с. 277-278].

Д. Кобелько, досліджуючи види правопорушень у фінансовій сфері, зосередився на правопорушеннях, що зачіпають відносини винятково публічно-правового характеру та аналізі злочинних діянь, адміністративних проступків та фінансових правопорушень, про які було зазначено [20, с. 141; 25, с. 90].

З огляду на специфіку адміністративно-правових засобів, вони знаходять своє застосування винятково в публічно правовій сфері, тому їх потенціал щодо дисциплінарних та

цивільно-правових правопорушень застосовувати недоцільно, як і щодо злочинів, оскільки кримінально-правова наука має достатню систему власних інструментів протидії злочинам у фінансовій сфері. Тому слід приділити пріоритетну увагу саме адміністративним деліктам та фінансовим правопорушенням у фінансовій сфері.

Найбільшою проблемою, як було відзначено Д. Кобелько та іншими науковцями, є відсутність нормативного визначення поняття правопорушення у фінансовій сфері та уніфікації визначення змісту правового інституту фінансової відповідальності, можливості визнавати її самостійний видом юридичної відповідальності [20, с. 141; 25, с. 90].

Цікаво, що говорячи про види правової відповідальності, які визначені виключно законами України, законодавець не згадав фінансової відповідальності, а назвав лише цивільно-правову відповідальність; діяння, які є злочинами, адміністративними або дисциплінарними правопорушеннями [26].

Однак це не може служити причиною того, щоби відкидати існування фінансової відповідальності. Сучасні положення Податкового кодексу України, де згадується фінансові (штрафні) санкції (штрафи) за порушення податкового чи іншого законодавства [27], Бюджетного кодексу України, де використано поняття «бюджетне правопорушення» [28] яскраво засвідчують існування відповідальності, відмінної від кримінальної та адміністративно-правової. До того ж система фінансових стягнень є відмінною від тої, що визначена КУпАП та КК України.

На існування окремої фінансової відповідальності вказує законодавець, визначаючи, до прикладу, в законі України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 06.07.1995 № 265/95-ВР термін «фінансова санкція», якою є грошова сума, що стягують за порушення вимог вказаного закону з суб'єктів господарювання за місцем їх реєстрації до відповідного місцевого бюджету. У цьому ж нормативному акті законодавець диференціює застосування адміністративних та фінансових санкцій, передбачених законодавством з питань оподаткування [29].

Цілком слід погодитися, що фінансово-правова відповідальність втілюється в життя через систему специфічних санкцій, які на відміну від санкцій в адміністративному праві проявляються через грошову форму, мають здебільшого майновий характер виразу (наприклад через заходи впливу за порушення бюджетного законодавства: попередження про неналежне виконання бюджетного законодавства з вимогою щодо усунення порушення бюджетного законодавства; зупинення операцій з бюджетними коштами, призупинення бюджетних асигнувань, їх зменшення, повернення бюджетних коштів до відповідного бюджету; зупинення дії рішення про місцевий бюджет, безспірне вилучення коштів з місцевих бюджетів та інші [28].

Остаточне закріплення фінансової відповідальності відбулося у ст. 111 Податкового кодексу, де законодавець серед адміністративної та кримінальної відповідальності за порушення законів з питань оподаткування та іншого законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи, визнав існування й фінансової відповідальності у цій сфері [27].

О. Іоффе та М. Шаргородський, наголошували на відмінності способів, прийомів правового впливу, специфіки юридичних фактів, тощо [30, с. 31], Ю. Н. Старілов свідомо не згадав відносини фінансово-правової відповідальності, визначаючи структуру предмета адміністративного права [31, с. 13].

Окремими вченими запропоновано виділити критерії розмежування фінансової та адміністративної відповідальності. Зокрема критеріями розмежування слушно наводять фактичні підстави застосування, що зумовлені специфічним складом правопорушення та нормативні підстави, визначені положеннями фінансового чи адміністративного права; процесуальні підстави, які при адміністративній відповідальності отримують оформлення у вигляді постанови у справі про адміністративне правопорушення, а при фінансовій відповідальності – рішення компетентного органу (судового, правоохоронного або фінансового) про накладення фінансових санкцій); коло суб'єктів відповідальності (суб'єктами адміністративної відповідальності ними можуть бути винятково фізичні особи,

зокрема посадові особи, натомість суб'єктами фінансової відповідальності є як фізичні, так і юридичні особи); правові наслідки, які для адміністративної відповідальності передбачені КУПАП та мають каральний характер, а для фінансової відповідальності (компенсація збитків, штрафні санкції) спрямовані на компенсацію заподіяної шкоди та забезпечення фінансової дисципліни; процедуру покарання, тощо [32, с. 99-100].

Тобто, визнаючи загалом наявність різноманітних деліктних діянь у фінансовій сфері, слід зазначити, що засоби адміністративного права є важливим інструментом профілактики не лише адміністративних правопорушень у фінансовій сфері, але й фінансових правопорушень, оскільки за допомогою потенціалу адміністративного права здатні попередити та припинити деліктну поведінку фінансового характеру.

Зважаючи на розмежування адміністративної та фінансової відповідальності, слід визнати, що профілактичний вплив, здебільшого, реалізується в рамках інструментів адміністративного права. Як правило, такі заходи

мають правоохоронний та управлінський характер, потребують застосування заходів адміністративного примусу, тому не можуть вичерпуватися лише фінансовим впливом. Саме тому реалізація профілактичного впливу потребує злагодженої системи адміністративно-правових засобів профілактики правопорушень у фінансовій сфері.

Висновки. Таким чином, адміністративно-правові засоби профілактики правопорушень у фінансовій сфері є системою правові явищ, за допомогою яких суб'єкти фінансового контролю, правоохоронні та інші органи, громадяни, їхні об'єднання та інші суб'єкти протидії правопорушенням фінансового характеру, встановлюють причини і умови вчинення проступків у фінансовій сфері, нейтралізують фактори, що детермінують деліктну поведінку, здійснюють попереджувальний вплив задля запобігання вчиненню податкових, бюджетних правопорушень, правопорушення у банківській сфері, фінансових правопорушень у митній сфері та інших фінансових проступків.

Список використаних джерел:

1. Малько А. В. Проблемы правовых средств. *Проблемы теории государства и права: сборник науч. исслед.* Москва, 1999. 727 с.
2. Минц Б. И. Понятие и роль правовых средств в хозяйственных отношениях. *Правоведение.* 1983. № 2. С. 69–74.
3. Маврин С. П. Правовые средства управления трудом на предприятии. Ленинград, 1989. 144 с.
4. Пашук Т.І. Право людини на ефективний державний захист її прав та свобод: автореф. дис... канд. юр. наук: спец. 12.00.01. Львів, 2006. 16 с.
5. Алексеев С. С. Правовые средства: постановка проблемы, понятие, классификация. *Советское государство и право.* 1987. № 6. С. 12–19.
6. Фінанси: Навчальний посібник / Крутова А.С., Близнюк О.П., Лачкова Л.І. та ін. Харків: Видавництво «Лідер», 2013. 560 с.
7. Ушаков Д.Н. Толковый словарь современного русского языка. Москва: Аделант, 2014. 800 с.
8. Словник української мови: в 11 тт. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ: Наукова думка, 1970-1980. Т. 10. 658 с.
9. Заяць О. С. Протидія адміністративним правопорушенням у фінансовій сфері: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 240 с.
10. Поптанич Ю. М. Нормативне регулювання діяльності підрозділів Національної поліції України, що здійснюють запобігання правопорушенням у фінансовій сфері та галузях економіки: адміністративно-правові аспекти. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.* 2017. № 4. С. 146-154.

11. Лондар С. Л. Вхідження України у світовий економічний простір та трансформація фінансових визначень. *Фінанси України*. 2006. № 5. С. 39-49.
12. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія): навч. посібник. 5-те вид., Київ: КНЕУ, 2008. 240 с.
13. Глущенко А. С. Фінанси: навч. посіб. Львів: «Магнолія 2006», 2014, 440 с.
14. Фінанси: Навчальний посібник / Крутова А.С., Близнюк О.П., Лачкова Л.І. та ін. Харків: Видавництво «Лідер», 2013. 560 с.
15. Лондар С. Л., Тимошенко О. В. Фінанс : навч. посіб. Вінниця: Нова Книга, 2009. 384 с.
16. Виникнення фінансів. URL: <http://mkdagma.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%97-34.pdf>.
17. Словник української мови: в 11 т. / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні; редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Київ: Наук. думка, 1970 - 1980. Т. 9 1978. 916 с.
18. Царук І. Теоретичні підходи до визначення соціальної сфери як складової економіки та її функцій. *Продуктивні сили і регіональна економіка*. 2008. Ч. 2. С. 115-122. URL: <http://dspace.nbu.v.gov.ua/xmlui/handle/123456789/12025?show=full>.
19. Заяць О. С. Протидія адміністративним правопорушенням у фінансовій сфері: монографія. Львів: ЛьвДУВС, 2018. 240 с.
20. Кобелько Д. М. Характеристика та види правопорушень у фінансовій сфері. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2014. № 12. С. 138-141.
21. Административное право Украины: учебник. 2-е изд., перераб. и доп. / под ред. проф. Ю.П. Битяка. Харьков: Право, 2003. 576 с.
22. Остапенко О. І., Кісіль З. Р., Ковалів М. В., Кісіль Р. В. Адміністративне право: навч. посібник. Київ: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. 536 с.
23. Кучерявенко М. П. Целостность и системность финансового права. *Финансовое право*. 2003. № 2. С.12-17.
24. Очкуренко С. В. Розмежування та взаємодія фінсового права і адміністративного права. *Верховенство права. Suprematia Dreptului*. 2017. № 4 URL: <http://sd-vp.info/2017/rozmezhuвання-ta-vzayemodiya-finansovogo-prava-finsovogo-prava-i-administrativnogo-prava/>.
25. Фінансове право: підручник / відп. ред. Гетманець О. П. Харків: Еспада, 2008. 416 с.
26. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
27. Податковий кодекс України: закон України від 02.12.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
28. Бюджетний кодекс України: закон України від 08.07.2010 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
29. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: закон України від 06 липня 1995 р. № 265/95-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1995 р. № 28. С. 205.
30. Иоффе О. С., Шаргородський М. Д. О системе советского права. *Советское государство и право*. 1997. № 6. С. 102-112.
31. Бахрах Д.Н. Административное право. Москва: БЕК, 2006. 416 с.
32. Фінансове право: підручник / за заг. ред. О. М. Бандурки та О. П. Гетманець. Харків: Екограф, 2015 500 с.

References:

1. Malko A. V. Problemi pravovikh sredstv. *Problemi teoryu hosudarstva y prava: sbornyk nauch. yssled.* Moskva, 1999. 727 s.
2. Mynts B. Y. Poniatyе y rol pravovikh sredstv v khoziaistvennikh otnosheniakh. *Pravovedenye*. 1983. № 2. S. 69–74.
3. Mavryn S. P. Pravovie sredstva upravleniya trudom na predpriyatyy. Leningrad, 1989. 144 s.

4. Pashuk T.I. Pravo liudyny na efektyvnyi derzhavnyi zakhyst yii prav ta svobod: avtoref. dys... kand. jur. nauk: spets. 12.00.01. Lviv, 2006. 16 s.
5. Alekseev S. S. Pravovie sredstva: postanovka problemi, poniatye, klasyfykatsiya. *Sovetskoe gosudarstvo y pravo*. 1987. № 6. S. 12–19.
6. Finansy: Navchalnyi posibnyk / Krutova A.S., Blyzniuk O.P., Lachkova L.I. ta in. Kharkiv: Vydavnytstvo “Lider”, 2013. 560 s.
7. Ushakov D.N. Tolkovii slovar sovremennoho russkoho yazyka. Moskva: Adelant, 2014. 800 s.
8. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 tt. / AN URSS. Instytut movoznavstva; za red. I. K. Bilodida. Kyiv: Naukova dumka, 1970-1980. T. 10. 658 s.
9. Zaiats O. S. Protydiia administratyvnym pravoporushenniam u finansovii sferi: monohrafiia. Lviv: LvDUVS, 2018. 240 s.
10. Poptanych Yu. M. Normatyvne rehuliuвання діяльності підрозділів Національної поліції України, що здійснюють запобігання правопорухам у фінансовій сфері та галузі економіки: адміністративно-правові аспекти. *Naukovyi visnyk Dnipropetrovskoho derzhavnoho universytetu vnutrishnikh sprav*. 2017. № 4. S. 146-154.
11. Londar S. L. Vkhodzhennia Ukrainy u svitovyi ekonomichniy prostir ta transformatsiia finansovykh vyznachen. *Finansy Ukrainy*. 2006. № 5. S. 39-49.
12. Oparin V. M. Finansy (Zahalna teoriia): navch. posibnyk. 5-te vyd., Kyiv: KNEU, 2008. 240 s.
13. Hlushchenko A. S. Finansy: navch. posib. Lviv: “Mahnoliia 2006”, 2014, 440 s.
14. Finansy: Navchalnyi posibnyk / Krutova A.S., Blyzniuk O.P., Lachkova L.I. ta in. Kharkiv: Vydavnytstvo “Lider”, 2013. 560 s.
15. Londar S. L., Tymoshenko O. V. Finans: navch. posib. Vinnytsia : Nova Knyha, 2009. 384 s.
16. Vynyknennia finansiv. URL: <http://mkdgm.org.ua/wp-content/uploads/2017/12/%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D1%97-34.pdf>.
17. Slovnyk ukrainskoi movy: v 11 t. / AN Ukrainskoi RSR, In-t movoznav. im. O. O. Potebni; redkol. I. K. Bilodid (holova) ta in. Kyiv: Nauk. dumka, 1970 - 1980. T. 9 1978. 916 s.
18. Tsaruk I. Teoretychni pidkhody do vyznachennia sotsialnoi sfery yak skladovoi ekonomiky ta yii funktsii. *Produktyvni syly i rehionalna ekonomika*. 2008. Ch. 2. S. 115-122. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/xmlui/handle/123456789/12025?show=full>.
19. Zaiats O. S. Protydiia administratyvnym pravoporushenniam u finansovii sferi: monohrafiia. Lviv: LvDUVS, 2018. 240 s.
20. Kobelko D. M. Kharakterystyka ta vydy pravoporushen u finansovii sferi. *Naukovi zapysky Lvivskoho universytetu biznesu ta prava*. 2014. № 12. S. 138-141.
21. Admynstratyvnoe pravo Ukraini: uchebnyk. 2-e yzd., pererab. y dop. / pod red. prof. Yu.P. Bytiaka. Kharkov: Pravo, 2003. 576 s.
22. Ostapenko O. I., Kisil Z. R., Kovaliv M. V., Kisil R. V. Administratyvne pravo: navch. posibnyk. Kyiv: Vseukrainska asotsiatsiia vydavtsiv “Pravova yednist”, 2008. 536 s.
23. Kucheriavenko M. P. Tselostnost y systemnost fynansovoho prava. *Fynansovoe pravo*. 2003. № 2. S.12-17.
24. Ochkurenko S. V. Rozmezhuvannia ta vzaiemodiia finansovoho prava i administratyvnoho prava. *Verkhovenstvo prava. Supremaŭia Dreptului*. 2017. № 4 URL: <http://sd-vp.info/2017/rozmezhuvannya-ta-vzayemodiya-finansovogo-prava-finsovogo-prava-i-administrativnogo-prava/>.
25. Finansove pravo: pidruchnyk / vidp. red. Hetmanets O. P. Kharkiv: Espada, 2008. 416 s.
26. Konstytutsiia Ukrainy: zakon Ukrainy vid 28 chervnia 1996 r. № 254k/96-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1996. № 30. St. 141.
27. Podatkovyi kodeks Ukrainy: zakon Ukrainy vid 02.12.2010 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
28. Biudzhetniy kodeks Ukrainy: zakon Ukrainy vid 08.07.2010 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.

29. Pro zastosuvannya reiestratoriv rozrakhunkovykh operatsii u sferi torhivli, hromadskoho kharchuvannya ta posluh: zakon Ukrainy vid 06 lypnia 1995 r. № 265/95-VR. *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*. 1995 r. № 28. S. 205.
30. Yoffe O. S., Sharhorodskyi M. D. O systeme sovetskoho prava. *Sovetskie gosudarsvo y pravo*. 1997. № 6. S. 102-112.
31. Bakhrakh D.N. *Admynystratyvnoe pravo*. Moskva: BEK, 2006. 416 s.
32. *Finansove pravo: pidruchnyk / za zah. red. O. M. Bandurky ta O. P. Hetmanets*. Kharkiv: Ekohraf, 2015. 500 s.